

SOSIAALINEN RAPORTOINTI

Etsivä lähityö

Helsinki
30.5.2017

SOSIAALINEN RAPORTOINTI

ETSIVÄ LÄHITYÖ

Sisällysluettelo

Johdanto.....	2
Kohtaamisia.....	2
Ilmoitukset.....	4
Perustoimeentulotuen maksatuksen siirto Kelaan ja muutoksen haasteet	5
Päihde- ja psykiatriapalvelut	7
Turvapaikanhakijoiden mielenosoitus	9

JOHDANTO

Etsivä lähityö on sosiaalialan palvelua katuolosuhteissa. Etsivä lähityö tekee etsivää työtä Helsingin alueella ulkona asuvien ja palveluiden ulkopuolella olevien sekä heikosti palveluihin kiinnittyneiden parissa. Työnkuvaan kuuluu neuvonta, sekä avun tarpeessa olevien henkilöiden ohjaaminen ja tarvittaessa saattaminen palveluiden piiriin. Työntekijältä voi pyytää apua kohdattaessa ilman ajanvarausta. Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia sekä yksittäisiin ihmisiin että alueellisiin ilmiöihin liittyen.

Aineistoa on kerätty mobiilikäyttöistä Quest Back-ohjelmaa käyttäen ajalta 1.3. - 30.4.2017. Kerätty aineisto on kirjattu kohtaamisina ja ilmoituksina, joita lähityössä on tapahtunut maaliskuun ja huhtikuun 2017 aikana. Tämän lisäksi raportissa on hyödynnetty lähityön havaintoja aikaväliltä 1.1. - 31.5.2017. Kirjauksia on tehty etelän, lännen, pohjoisen ja idän työparien toimesta. Havaintoja on myös raportoitu samalla menetelmällä.

Raportti jakaantuu ensin aineistosta kerättyjen kohtaamisten ja ilmoitusten raportointiin. Tämän jälkeen nostetaan esille kolme ajankohtaista teemaa jotka ovat herättäneet huomiota keräämässämme aineistossa.

KOHTAAMISIA

Kohtaamisia on ollut yhteensä 588. Tilastointia tulkitessa on otettava huomioon, että sama henkilö on voitu kohdata useamman kerran. Kohtaaminen tarkoittaa, että se sisältää vähintään keskustelua. Ikäjakauma on keskittynyt ikäryhmään 30–65 –vuotiaat (81 %), alle 30-vuotiaita on aineistosta alle viidesosa. Kohtaamisissa noin puolessa on ollut kohdatun henkilöllisyys tiedossa. Katuympäristö on ollut yleisin kohtaamispaikka, toiseksi yleisin on kirjattu julkisissa tiloissa (kirjastot, päiväkeskukset, matalankynnyksen toimipisteet) tapahtuneiksi. Sukupuolijakauma painottuu miehiin, joita kohdatuista on ollut 67 %. Suurin osa tavatuista henkilöistä ovat olleet helsinkiläisiä (64 %), ulkomaalaisia aineistosta on ollut kymmenesosa. 17 %:ssa kohdatuista ei tullut ilmi henkilön kuntalaisuus.

Asumisen suhteen ”ei vakinaista osoitetta” olevia on aineistosta ollut 36 %, itsenäisesti asuvia 31 %, tuetusti asuvia 12 % ja asumisen tietoja ei ole pystytty raportoimaan 21 % tapauksista. Niissä kohtaamisissa joissa henkilö on ollut vailla vakinaista asuntoa, on raportoitu henkilön yleisimmin asuvan toisen henkilön luona, ulkona asuvia kohtaamisissa on 29 % ja 13 %:ssa kohtaamisista henkilö oli viettänyt edellisen yönä hätmajoituksessa.

Kohdattujen henkilöiden kanssa keskusteluista nousi esiin ongelmien ja tuen tarpeiden luonne, joista yleisimmin huolet liittyivät asumiseen ja taloudellisiin ongelmiin. Huomionarvoista aineistossa oli se, että useat asumisyksiköissä tai tuetussa asumisessa asuvat lähityön kohtaamat henkilöt, viettivät kuitenkin pitkiäkin aikoja ulkona. Tähän syynä ovat olleet useimmiten asiakkaan mukaan asumispalvelun sopimattomuus. Asumispaikka saatettiin kokea levottomaksi, henkilökunnan kanssa voi olla ristiriitoja, tuki koettiin riittämättömältä, paikka ei tuntunut kodilta eikä siellä voi esimerkiksi tavata lapsiaan. Osa asukkaista kokivat naapurinsa uhkaaviksi tai omituisiksi. Asumisteemaa on tarkoitettu käsitellä raportissamme laajemmin syksyllä 2017.

27 % Etsivän lähityön kohtaamisista tuli esille ongelmat taloudellisissa asioissa. Taloudelliset ongelmat ovat liittyneet usein toimeentulotuen viivästyneeseen maksamiseen. Tämä on voinut pahimmillaan aiheuttaa asunnottomuuden uhkaa vuokrien maksamisen viivästymisen vuoksi tai asiakkaiden jäämistä ilman lääkkeitään. Perustoimeentulotuen maksatuksen siirtyessä Kelalle muuttuneet maksukäytännöt ovat kriisiyttäneet useiden asiakkaiden taloudellisen tilanteen.

Aineistosta ilmeni vahvasti ihmisten kipuilu terveydellisten ongelmien lisäksi, myös päihdeongelmien ja mielenterveyden haasteiden kanssa. 45 %:ssa kohtaamisista lähityö on arvioinut kohdatulla olevan päihdeongelma ja 23 %:ssa mielenterveysongelma. Arviomme mukaan kohdattujen päihdeongelmien määrä on laskenut, etenkin maaliskuun osalta, koska etelän työpari on kohdannut paljon turvapaikanhakijoita.

Rautatietorilla on ollut sekä Suomi ensin että Oikeus elää – mielenosoitukset. Maaliskuussa Etsivällä lähityöllä oli Rautatietorilla 76 kohtaamista ja huhtikuussa 40. Suurin osa näistä kohtaamisista on liittynyt mielenosoituksiin. Etsivän lähityö on vierailut mielenosoituksissa löytääkseen neuvonnasta ja palveluohjauksesta hyötyviä henkilöitä. Kummassakin mielenosoituksessa on ollut keskustelun lisäksi palveluohjauksen tarvetta. Etsivä lähityö on saattanut mielenosoituksissa kohdanneita henkilöitä sosiaali- ja terveystoimialan sekä järjestöjen palveluiden piiriin. Turvapaikanhakijoiden tilanne on aineiston mukaan ilmennyt huolestuneisuuden ja turvattomuuden tunteina, sekä epätietoisuutena tulevaisuudesta.

Etsivä lähityö on kerännyt tietoa kohtaamisissa esiin tulleista ongelmista ja tuen tarpeista. Kadulla kohdatuilla ihmisillä on suuri tarve tulla kuulluksi, ja usein keskustelu kohdatun esille tuomista asioista antaa jo suuren avun. Keskustelun avulla on myös pyrkimyksenä herättää luottamusta viranomaistahoja kohtaan. Kohdattujen henkilöiden konkreettiseen avuntarpeeseen pyritään vastaamaan heti tilanteen niin vaatiessa ja tarjoamaan esimerkiksi saattoapua palveluihin. Kolmasosa kohtaamisista johtaa asiakkaan kanssa suunniteltuun uuteen tapamiseen, jossa esimerkiksi lähdetään hoitamaan yhdessä asioita. Asiakkaita myös tavoitel-

laan puhelimitse, jos tilanne vaatii seurantaan palvelujen toteutumisen turvaamiseksi. Kohtaamistilanteessa keskustelun, neuvonnan ja motivointityön lisäksi esiin nousee Etsivän lähityön pyrkimys kontaktin ottoon ja luottamuksen rakentamiseen (n.30 %) ja 10 %:ssa kohtaamisista Etsivä lähityö on avustanut asioiden hoidossa. 6 %:ssa kohtaamisista on lähdetty saattamaan henkilöä autolla palveluun, suosituin kohde on ollut päihdepalvelut (noin 5 % kaikista kohtaamisista).

ILMOITUKSET

Etsivä lähityö ottaa vastaan huoli-ilmoituksia henkilöistä sekä kansalaisilta että muilta toimijoilta, kuten esimerkiksi viranomaisilta, kirjastotyöntekijöiltä, kolmannen sektorin toimijoilta. Saadessaan huoli-ilmoituksen työntekijät pyrkivät ottamaan yhteyttä asiakkaaseen. Ellei henkilöllä ole puhelinta Etsivä lähityö esimerkiksi jalkautuu paikan päälle annettujen tietojen perusteella löytääkseen henkilön. Näin toimitaan puolessa ilmoituksista. Huoli-ilmoitus välitetään myös tarpeen mukaan asianmukaiselle taholle tiedoksi, esimerkiksi asiakkaan asumisyksikköön, terveystaloihin tai sosiaalipalveluiden vastuutyöntekijälle, jos sellainen on nimetty.

Etsivälle lähityölle on tullut ilmoituksia maaliskuun huhtikuun aikana 84 kpl. Alkuvuodesta ilmoituksia on tullut pääsääntöisesti Etsivä lähityön vanhoilta alueilta, eli etelästä ja idästä, mutta pohjoisen ja lännen lähityön aloitettua jalkautumiset alueillaan ovat uusienkin alueiden ilmoitukset lisääntyneet. Kokemuksemme mukaan työmuodon tunnettavuus, etenkin työntekijöiden ja toimijoiden tai asukkaiden kasvokkainen kohtaaminen, lisäävät ilmoituksien määrää.

Huoli-ilmoituksia on tullut pääsääntöisesti sosiaali- ja terveystoimialan viranomaisilta, n. 35 %, muilta toimijoilta, n. 38 % sekä yksittäiseltä huolestuneelta henkilöltä n. 22 %.

Huoli-ilmoituksen kohteena olleen henkilön henkilöllisyys on ollut tiedossa alle puolessa ilmoituksista, ikä on ollut pääsääntöisesti 30-65v. Sukupuoli on ollut mies yli 60 %:ssa ja nainen n.30 %:ssa, 10 %:ssa ei ole ollut tietoa sukupuolesta. Yli puolessa ilmoituksista on ollut kyse helsinkiläisestä.

Yli puolet maaliskuun ilmoituksista koski vailla vakinaista osoitetta olevia henkilöitä, joista suurin osa oli ulkona asuvia. Huhtikuun huoli-ilmoituksista noin kolmannes koski vailla vakinaista osoitetta olevia ja toinen kolmannes itsenäisesti asuvia.

Ilmoitusten tekijät ovat olleet huolissaan henkilön mielenterveydestä n. 34 %, asunnottomuudesta n.30 %, päihteiden käytöstä 27 % ja terveydestä 17 % tapauksista.

Lähes kolmanneksessa ilmoituksista ilmoittaja on tuonut esille henkilön saatto- tai asointiavun tarpeen.

Etsivä lähityö on reagoinut ilmoituksiin useimmiten jalkautumalla paikan päälle. Neljänneksessä ilmoituksista huoli on välitetty asianmukaiselle taholle tiedoksi ja 27 %:ssa Etsivä lähityö on voinut ottaa yhteyden suoraan asiakkaaseen.

PERUSTOIMEENTULOTUEN MAKSATUKSEN SIIRTO KELAAN JA MUUTOKSEN HAASTEET

Aikuissosiaalityö on kokenut suuren muutoksen vuoden 2017 vaihteessa perustoimeentulotuen siirtyessä Kelan hoidettavaksi. Lähityön kohtaamisissa on noussut esille etenkin alkuvuoden kuukausina Kelan päätösten viivästymisen aiheuttamat ongelmat. Ongelmina ovat nousseet esiin esimerkiksi rahatta jääminen, vuokramaksun viivästyminen ja asiakkaiden jääminen ilman tarvitsemiaan lääkkeitä. Asiakkaiden puhe viivästyksistä on vähentynyt kevään mittaan.

Kevään 2017 aikana lähityö on kohdannut useita asiakkaita, joille on tehty virheellisiä perustoimeentulotukipäätöksiä ja asiakkaat ovat joutuneet odottamaan alkuperäisen (usein lakisääteistä seitsemän arkipäivää pidemmän) käsittelyajan lisäksi vielä oikaisupäätöstäkin. Virheellisistä päätöistä oikaistaessa Kelan viranomaisnumero on ollut suurena apuna.

Perustoimeentulotuen siirtyessä Kelaan kunnan ja Kelan väliset vastualueet näyttäytyivät epäselvinä sekä asiakkaille että työntekijöille. Tämä on johtanut joissain tilanteissa siihen, että asiakkaita on ohjattu edestakaisin kunnan ja Kelan välillä. Vastuualueiden epäselvyydet ovat aiheuttaneet ongelmia ennen kaikkea erityistä tukea tarvitseville asiakkaille, joille tavanomaisten virastoasioiden hoitaminen on muutenkin erityisen haasteellista. Lähityön kohtaamista asiakkaista useilla on vaikeuksia jonottamisessa ja varatuille ajoille tulemisessa. Lähityön rooli ollut asioiden hoidon tukemisen lisäksi myös asiakkaiden tunteenpurkausten vastaanottaminen.

Toimeentulotuen asiakkaat ovat tottuneet kunnan harkintaan myös perustoimeentulotukipäätöksiä tehtäessä. Lisäksi Helsingin sosiaalitoimen ja Kelan linjauksissa on ollut merkittäviä eroja. Kunnassa on esimerkiksi myönnetty usein lääkemaksusitoumus apteekkiin vaikka perustoimeentukilaskelma olisi hiukan ylijäämäinen. Tällä on ollut tarkoitus turvata välttämätön lääkitys sekä hoito myös henkilöille, joilla on haasteita talouden hallinnassa. Lääkekulujen korvaamisen tulkintalinja on kiristynyt huomattavasti perustoimeentulotuen siirryttyä Kelan hoidettavaksi, koska Kela käyttää vähemmän harkintaa, kuin kunnat. Joitain linjauksia on myös korjattu, kun Kela on saanut uusia kokemuksia toimeentulotuen myöntämisen käytännöistä. Linjauksien muuttuminen on kuitenkin herättänyt osassa asiakkaista myös epäoikeudenmukaisuuden tunteita.

Aikuissosiaalityö on järjestäytynyt uusiin moniammatillisiin tiimeihin, joiden toimintatavat ovat alkaneet vakiintumaan kevään 2017 aikana. Aikuissosiaalityön tarkoitus on ollut lisätä jalkautumista asiakkaiden elinympäristöihin ja arjessa tukemiseen. Havaintojemme mukaan

tämä on ollut haasteellista toteuttaa ja asiakkaat eivät ole välttämättä saaneet apua asioidensa hoitamiseen silloin kun tarve tähän olisi ollut. Joissain tilanteissa oman työntekijän määrittyminen (esim. aikuissosiaalityö vs. vanhussosiaalityö/vammaispalvelu) on epäselvää ja palvelun saaminen on viivästynyt, sillä vastuutahon määrittely on ollut haastavaa. Lähi-työn kokemuksen mukaan palvelujärjestelmän riittämättömät resurssit ohjaavat edelleen yksiköitä rajaamaan palveluitaan tavalla, minkä seurauksena asiakkaat saattavat jäädä palvelun ulkopuolelle. Tämä aiheuttaa asiakkaalle kokemuksen pompottelusta. Myös palveluiden sirpaleisuus tuo ongelmia asiakkaan kokonaistilanteen hahmottamisessa/hallitsemisessa.

Etsivässä lähityössä asiakkaat ovat usein erityistä tukea tarvitsevia ihmisiä, joilla on monenlaista elämänhallinnan haastetta. Saattaa olla, että asiakkaalla ei ole tuloja, pankkitiliä, henkilötodistuksia, eikä hän kykene hoitamaan tämän kaltaisia asioita omatoimisesti. Nämä asiakkaat tarvitsevat usein vahvaa tukea käytännön asioiden hoidossa.

Etsivä lähityö on työskennelty esimerkiksi asunnottoman eläkeläisasiakkaan kanssa, joka on ollut pitkäaikaisesti palveluiden ulkopuolella. Asiakas on ohjattu asumisen tuen piiriin, mutta kesken prosessia hän on joutunut sairaalaan. Tällöin sairaalan sosiaalityö on toivonut, että alueen sosiaalityö olisi mukana hoitamassa asiakkaan asioita ja ottaisi kokonaisuuden haltuun, sillä asiakas tarvitsisi pitkäjänteistä työskentelyä sairaalajakson jälkeenkin. Sairaalaan ilmoitettiin, että potilas kotiutetaan pian. Alueen sosiaalityön ajatus oli, että vanhustyö ottaisi asiakkaan tilanteesta vastuun. Asumisen tuen sosiaalityöntekijä puolestaan odotti sairaalalta lausuntoa asiakkaan kunnosta asumisen tuen prosessin edistämiseksi. Asumisen tuen kautta asuntoja ei voida järjestää pikaisella aikataululla, koska jonot ovat pitkiä. Tämän kaltaisessa tilanteessa usein asiakas on saattanut jäädä ilman suunnitelmaa ja tilannearviota liian pitkäksi aikaa, sillä koordinoivaa vastuutyöntekijää ei löydy. Tällöin Etsivän lähityön rooli on korostunut asiakkaan palveluun pääsemisen edistämisessä.

Erytistä tukea tarvitsevien kohdalla moniammatillisuus olisi välttämätöntä, mutta se jää usein toteutumatta. Eritystä tukea tarvitsevilla asiakkailla on myös viranomaispelkoa, joten räättälöidyn palvelun puuttuminen saattaa ajaa heidät palveluiden tai yhteiskunnan ulkopuolelle. Nopea asiaan tarttuminen ja yhteistuumin vastuutahon sopiminen on edullista kaikille osapuolille.

PÄIHDE- JA PSYKIATRIAN PALVELUT

Etsivän lähityön kokemuksen mukaan asiakkaiden on ajoittain entistä vaikeampi päästä laitospalveluun päihdekatkaisu- ja kuntoutushoitoon. Laitospalveluun ei pääse suoraan, kuten aiemmin ennen palvelun siirtymistä Malmin sairaalaan. Etsivän lähityön näkemyksen mukaan alkoholikatkaishoidon arviossa ei asiakkaan sosiaalinen tilanne enää merkitse samalla tavalla, vaan laitospalveluun pääsyssä vaikuttavat asiakkaan saamat vieroitusoirepisteet. Laitospalveluun pääsyn kriteerit ovat kiristyneet ja laitospaikkojen määrä on vähentynyt.

Myös tapaamamme huumeiden käyttäjät ovat joutuneet jonottamaan laitospäivähoitoon useita viikkoja ja monet ovat odotusaikana hankkineet tarvitsemansa ”lääkityksen” kadulta. Valituskelpoisia kirjallisia päätöksiä ei tehdä, joten on vaikea tietää, kuinka monelta evätään katkolle pääsy ja millä perusteilla.

Laitospäivähoitoon pääseminen saattaa olla haastavaa. Alkoholikatkaisuhoito kestää nykyisin vain muutaman päivän, mutta lähtymisen jälkeen esimerkiksi Tervalammen kartanon kuntoutuskeskukseen vaaditaan asiakkailta useimmiten viikon selvä jakso. Moneen pidempiaikaista laitospäivähoitoa tarjoavaan yksikköön on jono. Useat Etsivän lähtymisen asiakkaat ovat joutuneet lyhyen Malmin katkaisuhoitoa jälkeen menemään kotiin/asumispalveluun/asumispäivähoitoon odottamaan kuntoutukseen pääsyä. Kokemuksemme mukaan monet eivät ole kyenneet pysymään kuivilla odotusaikaa. Joidenkin haastavimpien asiakkaidemme kohdalla on kuitenkin käytetty harkintaa ja pidennetty laitoskatkoa tarpeeksi pitkäksi, jotta asiakas on voinut siirtyä suoraan kuntoutushoitoon. Ratkaisuehdotuksemme on, että päihdehoidon tulisi ottaa entistä kokonaisvaltaisempi ote asiakkaan tilanteen arvioinnissa ja hoidossa. Asumispalveluissa/-päivähoitossa tai muuten vaikeassa asemassa oleville tulisi tarjota katkeamaton polku laitoskatkosta kuntoutukseen.

Etsivälle lähtymiselle tulee kotikäyntipyyntöjä liittyen päihteiden ongelmakäyttöön tai mielenterveysongelmalliseen käyttäytymiseen liittyen. Esimerkiksi Ihmiset, jotka ovat linnoittautuneet koteihinsa eivätkä syystä tai toisesta pääse sieltä kulkemaan, tarvitsisivat alkuun kotiin vieviä palveluja. Usein näiden henkilöiden tilanne on ollut pitkään vaikea ja taustalla on jo monimutkainen elämäntilanne, jota mahdollisesti päihteet ovat entisestään vaikeuttaneet. Usein akuutin päihdeongelman hoitamisen jälkeen tulisi tehdä tarvittaessa tiivistäkin yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa. Asiakkaiden tarpeisiin vastaisi jonkin näköinen ”erityiskotihoito”, eräänlainen koti- ja päihde- ja/tai mielenterveysneuvonnan yhdistelmä, joka pystyisi nykyistä paremmin palvelemaan päihdeongelmaisia tai haastavia persoonia, joiden toimintakyky on alentunut ja jotka ovat kotihoitoa palveluiden tarpeessa. Etsivä lähtymisellä on tehnyt yhteistyötä Itä-Helsingin liikkuvien päihdetyöntekijöiden kanssa ja todennut palvelun erittäin tarpeelliseksi. Liikkuvan päihdetyön näkisi mielellään laajentuvan koko kaupungin alueelle.

Palvelujärjestelmällä tuntuu edelleen olevan vaikeuksia tarjota tarvittavaa tukea kaksoisdiagnoosipotilaille. Psykkisen puolen arvio ja/tai hoito tuntuu usein jäävän tekemättä tai keskeytyä asiakkaan akuutin päihdeongelman takia. Päihde- ja mielenterveysneuvonnan hoitoajat Aurorassa näyttävät Etsivän lähtymisen näkökulmasta usein liian lyhyiltä ja palveluketju sirpaleiselta. Esimerkiksi taannoin psykoottisen ja maanisen oloisesti käyttäytynyt sairaalasta karannut päihdeongelmainen henkilö toimitettiin takaisin psykiatriseen sairaalaan, josta hänet parin päivän jälkeen toimitettiin laitoskatkaisuhoitoon, jonka asiakas keskeytti. Tämän jälkeen asiakas vietti kaksi seuraavaa yötä putkassa, josta hän ei päätenyt sen paremmin katkaisuhoitoon, kuin takaisin psykiatriseen sairaalaan. Putkaan ja sieltä pois päätyy kokemuksemme mukaan henkilöitä, joiden kunto edellyttäisi lääkärin tapaamista ja tarkkailulähetystä. Psykoottisten ja sairaudentunnettujen asiakkaiden hoitoon saaminen tuntuu yleisemminkin haastavalta. Vielä haastavammaksi tilanne muuttuu, kun asiakas on ulkopaikkakuntalainen, ulkomaalainen tai ulkona asuva.

Palvelujärjestelmällämme on edelleen vaikeuksia vastata kaikkein haasteellisimmassa asemassa olevien asiakkaiden tarpeisiin, vaikka he olisivat kaikkein suurimman avun tarvitsijoita. Usein Etsivää lähityötä pyydetään apuun niiden asiakkaiden kohdalla, joilla ei ole esim. puhelinta tai joille on vaikea pitää sovituista ajoista kiinni. Etsivän lähityön palvelu kuuluisi painottua kaduille ja julkisiin tiloihin oireileviin ihmisiin, mutta usein olemme tilanteessa, jossa kotona oireilevasta asiakkaasta ei löydy vastuunottajaa. Kotiin vietävälle työlle on selkeä tarve. Päihde- ja psykiatristen palveluiden tulisi tarjota räätälöityjä palveluita niille, joiden toimiminen tarkasti normitetuissa palveluissa on haastavaa. Vähentyneiden laitospaikkojen määrän tilalle tulisi lisätä kotiin vietäviä palveluita/muita liikkuvia palveluita.

TURVAPAIKANHAKIJOIDEN MIELENOSOITUS

Oikeus elää- mielenosoitus alkoi helmikuussa 2017 Kiasman edustalla. Mielenosoitus siirrettiin pian Rautatien torille, jossa se edelleenkin toukokuun lopulla jatkuu. Mielenosoitus ei ole leiri, jossa majoitutaan ja asutaan. Siellä on läsnä henkilöitä ympäri vuorokauden ja mielenosoittajilla on sovittu vuoroja keskenään. Matkan varrella mielenosoituksen toiminta on tullut organisoidummaksi. Samaan aikaan torilla on järjestetty vastamielenosoitus, joka kulkee nimellä Suomi ensin.

Etsivä lähityö on saattanut mielenosoituksessa kohdattuja henkilöitä sosiaali- ja terveystoimialan sekä järjestöjen palveluiden piiriin. Turvapaikan hakijoiden tilanne on aineiston mukaan ilmennyt huolestuneisuuden ja turvattomuuden tunteina, sekä epätietoisuutena tulevaisuudesta. Turvapaikanhakijat ovat tuoneet esille, että saatuja turvapaikkapäätöksiä ei ole usein koettu oikeudenmukaiseksi, eivätkä he ole saaneet riittävää oikeudellista apua turvapaikkaprosessin aikana. Useat kohdatut henkilöt ovat kertoneet, että jos he palaisivat takaisin kotimaahansa, he joutuisivat hengenvaaraan tai vakavasti vainotuksi. Oikeus elää -mielenosoituksessa on ollut aktiivisesti mukana myös kantasuomalaisia ja pakolaistaustaisia henkilöitä, jotka ovat toimineet muun muassa kulttuurin ja kielen tulkkeina. Väsymys on näkynyt monissa aktiivisesti mielenosoitukseen osallistuvissa. Etsivä lähityö on kohdannut ihmisiä, jotka ovat osallistuneet mielenosoitukseen eri puolilta Suomea. Lisäksi Etsivä lähityö on tavannut poliitikkoja, taitelijoita, virkamiehiä, toimittajia ym. vaikuttajia, jotka ovat vierailleet mielenosoituksessa pitkin kevättä. Oikeus elää- sekä Suomi ensin- mielenosoitukset ovat näkyneet usein mediassa ja niiden ympärille on muodostunut laaja yhteiskunnallinen keskustelu Suomen nykyisestä turvapaikkapolitiikasta.

Mielenosoitusten pitkittyessä Turvallisuus- ja valmiusyksikön kutsui kokoon verkostopalaverin, johon osallistui laajasti viranomaisia ja toimijoita, jotka työskentelevät turvapaikkahakijoiden kanssa. Kokouksessa Turvallisuus- ja valmiusyksikkö pyysi jatkamaan Etsivän lähityön jalkautumista turvapaikanhakijoiden mielenosoitukseen. Etsivällä lähityöllä oli myös kokouksia Suojattomat -hankkeen kanssa, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ns. ”paperittomien” tilanteen kehittymistä kielteisten turvapaikkapäätösten lisääntyessä. Suojattomat-

hankkeen valmistunut raportti löytyy seuraavasta linkistä: https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/Suojattomat_raportti_web.pdf

Kielteisten turvapaikanpäätösten saaneiden lisääntyneet palautukset kotimaihinsa maaliskuuhuhtikuussa vaikuttivat selkeästi ilmapiiriin mielenosoituksessa. Epäluottamus viranomaisiin kasvoi. Mielenosoituksessa kerrottiin, että poliisi oli hakenut kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita afgaaneja suoraan vastaanottokeskuksista säilöönottoyksikköön. Mielenosoituksesta ja muista verkostoista tulleiden viestien mukaan turvapaikanhakijoilla esiintyi yleisesti psyykkistä pahoinvointia ja useat harkitsivat itsemurhaa. Monet turvapaikanhakijat kokivat, ettei heitä oteta terveyspuolella vakavasti heidän tuodessa esille ahdistustaan. Palautusten lisääntyessä osa turvapaikanhakijoista on hakeutunut omin päin pois Suomesta muualle Eurooppaan (Saksa, Italia, Ruotsi). Kevään pommi-iskut Afganistanissa ja Irakissa ovat lisänneet turvapaikanhakijoiden henkistä kuormitusta. Eriyistä huolta on herättänyt kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet lapsiperheet, jotka eivät ole uskaltaneet hakea apua viranomaisilta perustarpeisiinsa. Epäluulo Suomen viranomaisiin nähden lisääntyi selvästi kevään aikana karkotusten ja myös oleskeluluvottomien sakotusten myötä.

Oikeus elää-mielenosoituksessa on koettu turvattomuutta, koska mielenosoittajiin on kohdistunut sanallista provokaatiota ja heitä on käyty provosoivasti videokuvaamassa. Turvapaikkahakijoiden mielenosoitukseen tehtiin maaliskuussa yksittäisen henkilön toimesta tuhopolito.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden välttämättömän toimeentulon, terveydenhoidon ja majoituksen turvaaminen on vaihdellut eri kunnissa. Myös pääkaupunkiseudulla on ollut keskenään poikkeavia käytäntöjä. Käytäntöjä on matkan varrella muutettu ja täsmennetty. Helsingin vetovoima on suuri johtuen usein siitä, että täällä on turvapaikanhakijoille ja paperittomille enemmän sosiaalisia verkostoja ja ansaintamahdollisuuksia. Helsingissä järjestyksessä hätämajoituksessa on yöpynyt kuitenkin vain vähän kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita. Kohdatuille kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille on järjestynyt Helsingissä alkupäselvyyksien jälkeen välttämätön toimeentulotuki varsin mutkattomasti. Välttämättömän toimeentulon turvaaminen on tärkeää sekä inhimillisestä näkökulmasta että myös yhteiskunnallisesti. Välttämättömän toimeentulotuen turvaamisella voidaan vähentää pimeitä työmarkkinoita, prostituutiota, ihmiskauppaa ja rikollisuutta. Mikäli kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita ei pystytä palauttamaan, on kohtuutonta, että ihmiset jäävät välitilaan – oleskelemaan maassa ilman oikeudellista asemaa.

RAPORTIN LAATINUT TYÖRYHMÄ

Pikkarainen Miia, Oikarinen Minna, Hiltunen Kirsi, Pascale Lena, Väisänen Sanna, Junttila Antti, Kaajakari Antti, Uimonen Mikko

Sähköposti: lahityo@hel.fi